

3. Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093&qid=1665074541492>

Глущенко Світлана Ігорівна

к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін

та міжнародного права

Державного біотехнологічного університету (м. Харків)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В ПЕРІОД ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Підступне повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну перевернуло світ! І цей збройний конфлікт оголив і в Україні, і в світі взагалі чимало проблем, пов'язаних з правом громадського здоров'я, а всі вони стосуються прямо чи опосередковано прав людини, і потребують системних рішень.

Здоров'я громадян є однією із найбільших цінностей для кожної цивілізованої, демократичної країни, це є однією із складових соціально-економічного розвитку держави. І тому для кожної такої країни повинна мати на меті збереження здоров'я населення та прагнення забезпечити кращі показники здоров'я людей і продовження тривалості життя.

Права людини на здоров'я та отримання медичної допомоги гарантовані міжнародними документами та повинні дотримуватись за будь яких ситуацій, навіть під час збройних конфліктів. Особи, що перебувають у зоні конфлікту, вразливі незалежно від їхнього статусу чи роду діяльності. Рівень доступу до наявної та прийнятної медичної допомоги є вирішальним для збереження здоров'я та життя кожної людини, що перебуває в зоні збройного конфлікту.

Тому збереження дієвої системи надання медичної допомоги має життєво важливе значення та є відповідальністю держави.

Одним з важливих інститутів права громадського здоров'я є концепція медичного нейтралітету. Для України особливої актуальності концепція медичного нейтралітету вперше набула під час Революції гідності та з початком збройного конфлікту з росією, ще у 2014 році.

На той час для України це була ще маловідома концепція, що лише розпочала свій національний розвиток, але яка має важливе значення для захисту прав людини, і яка на сьогодні вже є науковою і навчальною складовою. Проте дуже важливо, щоб було наявне законодавче підґрунтя, а також впроваджувались ефективні механізми захисту прав людини, які впливають з цієї концепції.

Концепція медичного нейтралітету є сформованою для міжнародної спільноти, але ще досі не є сталою в нашій країні. Під медичним нейтралітетом розуміють певну соціальну домовленість, яка зобов'язує суспільство захищати медичних працівників як у час війни, та і в мирний час і зобов'язує медичний персонал надавати медичну допомогу всім, незалежно від релігії, раси, етнічного походження, політичних уподобань чи інших ознак.

Концепція медичного нейтралітету сформульована на основі міжнародного гуманітарного права, права прав людини (International Human Rights Law) і медичної етики. Ця концепція базується на таких документах, як: Женевська конвенція про поліпшення долі поранених на полі бою, ухвалена 22 серпня 1864 на міжнародній конференції, скликаній Федеральною радою Швейцарії на пропозицію Женевського (тепер Міжнародного) Комітету Червоного Хреста; Конвенція ООН про захист цивільного населення під час війни, підписана у Женеві 12 серпня 1949 року [1]; Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) [2]; Женевської декларації прийнятої Другою Генеральною асамблеєю ВМА у серпні 1948 року [3]; Женевської конвенції Резолюції Ради безпеки ООН 2286 (2016), прийнятої

Радою Безпеки ООН на його 7685-му засіданні 03.05.2016; Міжнародної клятви лікаря.

Аналізуючи положення чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. та Додаткових протоколів до них, можна виокремити таку категорію осіб, які безпосередньо не беруть участі у воєнних діях, а відтак, за будь-яких обставин повинні користуватися правом на гуманне поводження. До таких осіб необхідно зачислити: поранених, хворих і тих, що потерпіли корабельну катастрофу, а також військовополонених і цивільне населення, які зазнають страждань від наслідків збройного конфлікту.

Медичний нейтралітет стосується принципу невтручання у процес надання медичної допомоги як у мирний час, так і в період збройного конфлікту, громадських заворушень. Лікарі повинні мати можливість піклуватись про хворих незалежно від їхніх політичних уподобань, виконуючи положення Женевської конвенції. Міжнародної клятви лікаря (ВМА, 1948), зокрема щодо присвяти свого життя служінню во ім'я людини.

Концепція медичного нейтралітету спрямована на захист медичних працівників, які можуть врятувати життя, а також на забезпечення їм можливості надавати необхідну допомогу всім, хто цього потребує. Саме тому медичний нейтралітет не тотожний додатковому захисту.

У відповідності до сформованої сучасної концепції медичного нейтралітету основними принципами медичного нейтралітету є:

- захист медичних працівників, пацієнтів, закладів охорони здоров'я та інших цивільних медичних формувань, медичних транспортних засобів від нападів або від незаконного втручання;
- вільний доступ до медичної допомоги, зокрема лікування, а також необхідних лікарських засобів і виробів медичного призначення;
- гуманне ставлення до всього цивільного населення;
- відсутність дискримінації при лікуванні хворих чи поранених;
- дотримання прав пацієнтів, зокрема на збереження таємниці про стан здоров'я, на відмову від лікування.

Медичний нейтралітет порушується, коли: здійснюються напади на лікарні, медичних працівників, медичний транспорт або пацієнтів; через навмисне ненадання доступу до медичного лікування; руйнування закладів охорони здоров'я та/або знищення медичної документації; покарання медичних працівників за надання медичної допомоги тим хто її потребує; через порушення правил медичної етики лікарями або медичними працівниками.

Ці неправомірні дії мають різновекторний вплив, адже, з одного боку, порушують права медичного працівника, а з іншого, - негативного впливають на усіх людей: здійснюється тиск на населення загалом і на осіб, які потребують медичної допомоги, зокрема, адже їхнє життя і здоров'я опиняється під загрозою.

За даними Міністра охорони здоров'я, які були оприлюднені ним на брифінгу 06.07.2022, від початку війни в Україні державою-агресором вже було пошкоджено або зруйновано 817 закладів охорони здоров'я, 14 цивільних лікарів вбито, 48 поранено (і це не враховуючи військової медицини), майже 200 автомобілів швидкої допомоги знищено або захоплено окупантами, знижено або пошкоджено понад 500 аптек. Окрім цього, було чимало випадків взяття заручниками лікарів і пацієнтів лікарень, зокрема в Маріуполі; обстріл і руйнування Харківського обласного центру служби крові та вбивство донорів і лікаря; умисне блокування доступу до медичної допомоги і медичних поставок, у тому числі напади на гуманітарні конвої; відсутність доступу до медичної допомоги та лікарських засобів на окупованих територіях; забирання дороговартісного медичного обладнання, лікарських засобів і вивезення їх за межі території України.

Концепція медичного нейтралітету своєю суттю спрямована на захист як медичних працівників, так само і на захист пацієнтів. Саме така конструкція концепції існує з огляду на звичаєві норми міжнародного гуманітарного права, зокрема: медичний персонал призначений виключно для виконання медичних обов'язків, повинен користуватись повагою і захистом при будь-яких

обставинах. Таким чином, можна зробити висновки, що медичний нейтралітет захищає сам процес надання медичної допомоги, а також тих, хто її отримує і тих, хто її надає.

Під час збройного конфлікту за всіх обставин сторони повинні відрізнити цивільні об'єкти від військових цілей. Відповідно, серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права є свідомий напад на цивільний об'єкт, і використання зброї невибіркового характеру, яка не здатна відрізнити військові цілі від цивільних.

Наприклад, однією з ключових умов для розслідування таких злочинів, як обстріл автомобіля є умова, що такий автомобіль мав бути позначений відповідним знаком – червоним хрестом, червоним півмісяцем, червоним ромбом або ж синьою сніжинкою, так званою «зіркою життя». І в разі, якщо було виявлено факт використання медичного транспорту не за цільовим призначенням (транспортування живої сили чи боєприпасів) – це є порушенням міжнародного права, втім це не виправдовує обстріл такого автомобіля.

Або як бути у випадках коли ворог облаштував у лікарні військовий штаб чи вогневу позицію. В такому випадку лікарня втрачає свій захист та її обстріл можливий (за умови попередження сторони про можливий напад у випадку продовження неправомірного використання). Але військові в таких випадках повинні керуватися принципом пропорційності, тобто завдана шкода не повинна перевищувати очікуваного результату, а навпаки очікувана користь від атаки є більшою, ніж можлива шкода.

Ще одним аспектом медичного нейтралітету є надання медичної допомоги всім, хто цього потребує, тобто медики по обидві сторони зобов'язані лікувати всіх без винятку, в тому числі поранених ворожих солдат.

Тож, як бачимо, в умовах сучасності проблема медичного нейтралітету набуває в Україні все більше актуальності. Тому, хочу погодитися з багатьма поважними правниками та науковцями у сфері медичного права, такими, як Сенюта Іріна Ярославівна, та іншими, що на даному етапі, Україна як ніколи

потребує в змінах в національному законодавстві щодо імплементації концепції медичного нейтралітету в національне законодавство. Деякі кроки в цьому напрямку вже є.

Формальні механізми захисту прав людини на глобальному рівні, які покликані припиняти порушення, на жаль, не часто застосовуються. Ще донедавна проблема нападів на медичних працівників та заклади вважалася питанням міжнародного права збройних конфліктів, а не права в галузі прав людини. Однак базові права людини поширюються на всі питання доступності медичних послуг, зокрема і в нестабільних умовах, і забезпечення безпеки від втручання третіх сторін. Ці норми мають бути посилені на всіх рівнях і за кожної можливості.

Отже, можна зробити такі висновки.

Держави повинні навчати своїх військових, працівників поліції та інших працівників правоохоронних органів дотримуватися правових стандартів щодо забезпечення права на медичну допомогу, захисту медичних працівників та людей, які потребують медичної допомоги.

Медичні працівники зобов'язані не лише надати медичну допомогу, а й зберегти довіру особи до медичних працівників, які в умовах збройних конфліктів є гарантами дотримання хоча б частини прав людини.

У ситуаціях ескалації військових дій лікар не завжди має можливість вибрати якнайкращі варіанти лікування, а отже, зобов'язаний вибрати максимально оптимальний метод, щоб в умовах обмежених ресурсів надати медичну допомогу. Попри ризики для життя та здоров'я лікарів, вони не можуть закрити лікарню чи відмовити в допомозі тому, хто її потребує.

Медичний нейтралітет є основою для наповнення змісту прав та обов'язків медичних працівників під час збройних конфліктів. При цьому медичний нейтралітет стосується зобов'язань медичних працівників, а медичний імунітет накладає зобов'язання на інших осіб та є гарантією реалізації прав медичних працівників під час збройних конфліктів.

Пріоритетом у цьому напрямі має бути поетапне втілення концепції

медичного нейтралітету, зокрема, через закріплення гарантій діяльності медичних працівників при виконанні професійних обов'язків (на зразок гарантій інших професійних спільнот — журналістів, адвокатів тощо). Такі гарантії мають бути передбачені в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Забезпечити їх можна, наприклад, через закріплення кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності медичних працівників (на зразок ст. 171 Кримінального кодексу України «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів»). По-друге, доцільно активізувати навчальну і просвітницьку складові.

Джерела:

1. Василь Репецький, Вікторія Малига. Правовий статус медичного та духовного персоналу під час збройних конфліктів. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2015. Випуск 37. Частина 2. С. 3–16
2. Женевська декларація. Всесвітня медична асоціація; Декларація, Міжнародний документ від 01.09.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_001#Text (дата звернення: 10.08.2022).
3. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (укр/рос). ООН; Конвенція, Проект, Угода [...] від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text (дата звернення 29.10.2022 р.)
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 [...]. ООН; Протокол, Міжнародний документ, Правила від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 29.10.2022 р.)
5. Ірина Сенюта. Медичний нейтралітет. Юридична газета онлайн. Випуск №09-10 (403-404) від 04 березня 2014. URL: [https://yur-](https://yur-407)

gazeta.com/publications/practice/medichne-pravo-farmacevtika/medichniy-neytralitet.html

6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос). ООН; Конвенція, Проект, Угода [...] від 12.08.1949. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 [...]. ООН; Протокол, Міжнародний документ, Правила від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 10.08.2022).

8. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

9. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

10. Про захист персональних даних. Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

11. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення. Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

12. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі. Наказ Міністерства юстиції України; МОЗ України; від 15.08.2014 № 1348/5/572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

13. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини на період до 2011 року. Закон України; від 22.01.2010 № 1841-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-17#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

14. Резолюція 2286 (2016), ухвалена Радою Безпеки на його 7685-му засіданні 3 травня 2016 року. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/resolutions-adopted-security-council-2016> (дата звернення: 10.08.2022).

15. Цивільний кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.08.2022).

Гуртієва Людмила Миколаївна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та
оперативно-розшукової діяльності*

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ДО ПИТАННЯ ПРО ВИДИ ПІДСУМКОВИХ РІШЕНЬ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ (В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ)**

Належне законодавче врегулювання закінчення досудового розслідування (в тому числі, видів підсумкових рішень досудового розслідування, підстав та порядку їх прийняття та ін.) є гарантією як права на ефективне досудове розслідування, так і права на справедливий суд [1, ст. 6 та ін.]. Крім того, за ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) [2] забезпечення належної правової процедури є одним із завдань кримінального провадження.

Юридична визначеність (яка є складовою, обов'язковим елементом поняття верховенство права»), серед іншого, «вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними/ та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишалися передбачуваними <...> » [3, п. 46; 4, п. 58 ін.]. Як зазначає Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія), «передбачуваність означає, що закон має бути <...> сформульований з достатньою мірою чіткості, аби особа мала можливість скерувати свою